

Joanna Rapacka

Józef Magnuszewski (1924-1994)

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 29, 169-171

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Rapacka

JÓZEF MAGNUSZEWSKI (1924–1994)

W dniu 19 grudnia 1994 roku odszedł od nas w pełni sił twórczych profesor Józef Magnuszewski, historyk literatur zachodnio- i południowosłowiańskich, wybitny uczony o międzynarodowej renomie.

Był autorytetem naukowym, wychowawcą i mistrzem kilku pokoleń slawistów polskich oraz organizatorem slawistycznego życia naukowego i slawistycznych instytucji naukowo-dydaktycznych.

Należał do pokolenia o niełatwym starcie życiowym. Maturę zdawał i studia polonistyczne rozpoczął na tajnych kompletach, ukończył je na Uniwersytecie Poznańskim w 1947 roku. Z inspiracji tamtejszych profesorów swe wykształcenie polonistyczne stale uzupełniał slawistycznym. Jego nauczycielami byli m.in. Roman Polak i Stefan Vrtel-Wierczyński. Stopień doktora uzyskał w Poznaniu w 1949 roku. W 1952 roku przeniósł się na Uniwersytet Warszawski, gdzie w 1960 roku został profesorem nadzwyczajnym, a w 1972 – profesorem zwyczajnym. Przez całe swe wypełnione pracą życie udało mu się dochować wierności zasadom wyrastającym z tradycyjnego etosu humanisty. Podstawowe zadanie uczonego widział w dochodzeniu do prawdy, a uprawianie nauki traktował jako posłannictwo wymagające nie tylko rzetelności zawodowej, lecz również osobistej uczciwości i gotowości do poświęceń.

Dorobek Jego przeszło czterdziestopięcioletniej pracy naukowej jest imponujący. Kilkanaście książek oraz ponad dwieście rozpraw i artykułów świadczą o rzadko dziś spotykanej szerokości horyzontów naukowych, której towarzyszyła otwartość metodologiczna oraz otwartość na nową problematykę badawczą.

Jego zainteresowania obejmowały kilka literatur słowiańskich (czeską, słowacką, łużycką, chorwacką, serbską i bułgarską) na przestrzeni wielu stuleci: od średniowiecza przez renesans i barok do literatury XIX i XX wieku, przy czym przedmiot swych badań postrzegał zawsze w szerszym europejskim kontekście, ze szczególną pieczołowitością śledząc związki i paralele z literaturą polską.

Z zamiłowania i temperamentu profesor Magnuszewski był przede wszystkim komparatystą. Na Jego dorobek komparatystyczny składają się zarówno

klasyczne źródłowe prace kontaktologiczne (m.in. *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, 1951; *Mickiewicz wśród Słowaków*, 1956) jak i prace typologiczne (m.in. liczne rozprawy w tomie studiów *Literatura polska w kręgu literatur słowiańskich*, 1993, oraz w tomie *Słowiańszczyzna zachodnia i południowa*, 1995). W swych badaniach porównawczych stworzył obraz kultur słowiańskich, których wspólnota i zróżnicowanie odbija przede wszystkim wspólnotę i zróżnicowanie kultury europejskiej, podzielonej na obszary o płynnych i niestałych granicach, wynikających z czynników geograficznych, dziedzictwa cywilizacyjnego oraz rozmaitych, zmiennych w czasie czynników politycznych i społecznych. Było to zdecydowane *requiem* dla pokutującej jeszcze tu i ówdzie wizji słowiańskiej wspólnoty kulturowej, której gwarantem miało być pokrewieństwo językowe. Szczególny charakter kultur słowiańskich dostrzegał przede wszystkim w ich pogranicznym usytuowaniu wobec głównych europejskich kręgów kulturowych. Nie tylko zresztą europejskich, ponieważ mocno podkreślał również rolę Orientu (i to zarówno zapośredniczonego przez kulturę bizantyjską, jak i obecnego dzięki bezpośredniemu kontaktowi dużych połaci Słowiańszczyzny z kulturą islamu). Podkreślenie tej roli, najczęściej niedocenianej i pomijanej milczeniem, jest jedną z Jego niebagatelnych zasług. Innym z do niedawna zaniedbywanych przez slawistykę problemów, któremu profesor Magnuszewski poświęcał wiele uwagi, szczególnie w ostatnim okresie, było zagadnienie wielokulturowych i wielojęzycznych wspólnot istniejących na terenie krajów słowiańskich.

Drugi obok komparatystyki istotny nurt działalności naukowej profesora Magnuszewskiego stanowiły folklorystyka oraz badania nad piśmiennictwem niskiego obiegu i terenami pogranicznymi literatury wysokiej, niskiej i folkloru, których owocem był m.in. tom studiów *Tropami folkloru i literatury* (1993). Oba te nurty były zresztą ściśle ze sobą powiązane. Stałą świadomość obecności kontekstu szerszego niż słowiański i zarazem szerszego niż poszczególne kultury narodowe, kierowała Jego zainteresowaniami ku szlakom komunikacyjnym, ku wędrówkom motywów i wątków, przekraczających granice systemów literatury wysokiej, niskiej i folkloru.

Syntezy historycznoliterackie profesora Magnuszewskiego (*Historia literatury czeskiej*, 1973 oraz zawarte w wydawnictwie *Dzieje literatur europejskich*, t. 3, 1989, syntezy: *Literatura czeska*, *Literatura słowacka*, *Literatura tużycka*) godnie łączą walory naukowe z walorami popularyzatorskimi. Dodajmy, że *Historia literatury czeskiej* była pierwszym całościowym ujęciem tej literatury powstałym w Polsce. Należy podkreślić, że zarówno w syntezie literatury czeskiej, jak i w licznych studiach dotyczących tej literatury, profesor Magnuszewski poświęcał zawsze uwagę również tym obszarom, które były lekceważone przez ówczesną oficjalną czeską historię literatury i daleki był od jednostronności jej ocen (np. problem oceny husytyzmu i baroku).

Poważne zasługi położył też profesor Magnuszewski jako wydawca i tłumacz. Literatury słowiańskie zawdzięczają mu kilka wzorowych wydań w serii Biblioteki Narodowej (Božena Němcová, Jaroslav Vrchlický, Ivan Mazuranić, pieśń ludowa czeska i słowacka, folklor łużycki). Udało mu się też wzbogacić literaturę polską o odtworzenie na podstawie tekstów staroczeskich, staropolskich tekstów *Tragedii żebraczej* i *Frantowych praw* (*Tragedia żebracza nowouczyniona*, 1957; *Frantowe prawa*, 1968). Ponadto był redaktorem wielu tomów zbiorowych, m.in. wyborów pism K. Krejčego, i P. Dinekowa, oraz kongresowego tomu (1963, II seria) wydawnictwa seryjnego *Z polskich studiów slawistycznych*. Z prac redakcyjnych o charakterze popularyzatorskim warto przypomnieć *Mały słownik pisarzy zachodniosłowiańskich i południowosłowiańskich* (1973).

Działalności naukowej profesora Magnuszewskiego towarzyszyła działalność dydaktyczna, do której do ostatnich chwil swego życia przywiązywał ogromną wagę. Uczniom swym stawiał wysokie wymagania, odczując ich równocześnie życzliwością i troskliwością. Wszyscy oni pozostają jego dłużnikami.

Profesor Magnuszewski, oddany swej dyscyplinie, którą uważał za ważny element kultury narodowej, nie uchylał się przed obowiązkami organizacyjnymi, poświęcając im wiele czasu i energii. Od 1967 roku był kierownikiem Katedry Filologii Słowiańskiej UW. Równocześnie od 1968 roku kierował w IFS kolejno: Zakładem Filologii Serbsko–chorwackiej, Zakładem Filologii Czesko–słowackiej, Zakładem Dawnych Literatur Zachodnio– i Południowosłowiańskich. W latach 1978–1981 pełnił funkcję prodziekana do spraw naukowych Wydziału Rusycystyki i Sławistyki. Jako kierownik Studium Języka i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców w latach 1963–1968 pozostał we wdzięcznej pamięci slawistów zagranicznych.

Duże zasługi dla slawistycznego życia naukowego prof. Magnuszewski położył jako redaktor naczelny „Pamiętnika Słowiańskiego”, którym był dwukrotnie: w latach 1962–1969 oraz od 1991 roku aż do śmierci.

Józef Magnuszewski był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego oraz Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; członkiem Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza był od roku 1983.